

Φτερνιάτη, Α. (2011) Τα πολυτροπικά κείμενα και η επεξεργασία τους στο γλωσσικό μάθημα του δημοτικού σχολείου. Στο Μ. Πουρκός και Ε. Κατσαρού (επιμ.), *Βίωμα, Μεταφορά και Πολυτροπικότητα. Εφαρμογές στην Επικοινωνία, την Εκπαίδευση, τη Μάθηση και τη Γνώση*. Θεσσαλονίκη: Εκδ. Νησίδες, σελ.604-625

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ...

Τα Πολυτροπικά Κείμενα και η Επεξεργασία τους στο Γλωσσικό Μάθημα του Δημοτικού Σχολείου

Άννα Φτερνιάτη*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ Από τα πρώτα χρόνια της ζωής τους τα παιδιά αναπτύσσουν εμπειρίες μιας μεγάλης πολιτισμικής ποικιλίας, καθώς έρχονται σε επαφή με κείμενα που συνδυάζουν λέξεις, σύμβολα, εικόνες, κίνηση, διαγράμματα και ήχο, και με νέες μορφές τυπογραφίας και ψηφιακής τεχνολογίας (π.χ. εφημερίδες, διαφημιστικά υλικά, εικονογραφημένα έντυπα, ταινίες, τηλεοπτικές και ραδιοφωνικές εκπομπές, σελίδες διαδικτύου κτλ.). Η ψηφιακή εποχή, συνεπώς, απαιτεί νέες προσεγγίσεις για την ανάπτυξη του γραμματισμού, οι οποίες σχετίζονται με την επεξεργασία πολυτροπικών επικοινωνιακών μέσων, καθώς επίσης και μια επανατοποθέτηση σχετικά με τους τρόπους που τα ερευνητικά δεδομένα μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη διδακτική πράξη για να υποστηρίξουν τους μαθητές στην ανάπτυξη δεξιοτήτων πολυτροπικής επικοινωνίας. Η εξέλιξη αυτή δεν πρέπει να αγνοηθεί από το γλωσσικό μάθημα στο σχολείο, αν αυτό θέλει να ανταποκρίνεται στις πραγματικές επικοινωνιακές ανάγκες του σύγχρονου ατόμου. Προκειμένου να ανταποκριθεί στις παραπάνω ανάγκες, το σχολείο καλείται να χρησιμοποιήσει συστηματικά σχεδιασμένες παιδαγωγικές πρακτικές/στρατηγικές, οι οποίες χαρακτηρίζονται από ποικιλία τρόπων και μέσων επικοινωνίας για την επεξεργασία των πολυτροπικών κειμένων. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να εξετάσει σε ποιο βαθμό η πολυτροπικότητα γίνεται αντικείμενο διδασκαλίας στα βιβλία για το γλωσσικό μάθημα του Δημοτικού. Ειδικότερα, γίνεται προσπάθεια να διαπιστωθεί κατά πόσο η επιλογή κειμένων και οι δραστηριότητες κατανόησης-επεξεργασίας και παραγωγής γραπτού λόγου εντάσσονται στην πολυτροπική λογική των πολυγραμματισμών. Τα αποτελέσματα παρέχουν ενδείξεις ότι έχει καταβληθεί μια αξιόλογη προσπάθεια επεξεργασίας πολυτροπικών κειμένων από άποψη ποσοστού και από άποψη διαφορετικών ειδών πολυτροπικού λόγου μέσω της ποικιλής διαχείρισης του μέσου. Ωστόσο υπάρχει μια δυσαναλογία ανάμεσα στα παραπάνω και στην εξέταση και χρήση ποικιλίας τρόπων και μέσων, προκειμένου να δοθούν επαρκή εφόδια στους μαθητές για την ανάπτυξη πολυτροπικών εμπειριών στο πλαίσιο της διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος.

Λέξεις-κλειδιά: Πολυτροπικότητα, Πολυτροπικά Κείμενα, Πολυγραμματισμοί, Γλωσσικό Μάθημα, Δημοτικό Σχολείο.

1. Εισαγωγή

Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας και η συνακόλουθη συσσώρευση μεγάλου όγκου πληροφοριών έχουν επιφέρει σημαντικές αλλαγές στο σύγχρονο

* Άννα Φτερνιάτη, Επίκουρη Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Πάτρας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Τηλ.: 2610-969.723. Ηλεκτρονική διεύθυνση: afterniati@upatras.gr

επικοινωνιακό τοπίο και έχουν διαμορφώσει μια νέα πραγματικότητα όσον αφορά τα κείμενα. Η πληροφορία αντλείται από κείμενα κάθε είδους που χρησιμοποιούν εκτός από τα γλωσσικά στοιχεία και άλλα σημειωτικά μέσα. Η γλώσσα, ως γραπτός ή ως προφορικός λόγος, που αποτελούσε στο παρελθόν τον κυριότερο ή και το μοναδικό τρόπο μετάδοσης του νοήματος ενός κειμένου, στη νέα αυτή πραγματικότητα χάνει συχνά την κεντρική της θέση και συνδιαμορφώνει το κειμενικό νόημα με άλλους σημειωτικούς τρόπους. Λειτουργεί τώρα σε ένα *πολυτροπικό* (multimodal) τοπίο, δηλαδή σε ένα τοπίο όπου συνυπάρχουν διάφοροι τρόποι αναπαράστασης (Kress, 2000, 2003). Αυτοί οι τρόποι δεν είναι δευτερεύοντες, αλλά συντελούν όλοι μαζί στην πολυτροπική σύνθεση του κειμένου, η οποία, με τη σειρά της, οδηγεί σε ανάλογη πρόσληψη του κειμένου από τον αναγνώστη. Η εστίαση αποκλειστικά στη γλώσσα δεν μπορεί πλέον να μας αποκαλύψει τι είναι το κείμενο ή τι κάνει η γλώσσα σε σχέση με τα υπόλοιπα συστατικά μέρη του κειμένου. Η κατανόηση του κειμένου συνεπάγεται κατανόηση του γλωσσικού και ταυτόχρονα του οπτικού ή άλλου σημειωτικού συστήματος, ως πηγής νοήματος (Kress, Jewitt, Ogborn & Tsatsarelis, 2001).

2. Πολυτροπικά Κείμενα

2.1. Πολυτροπικότητα

Η *πολυτροπικότητα* (multimodality) ως όρος εμφανίζεται για πρώτη φορά στο κείμενο-μανιφέστο της Ομάδας του Νέου Λονδίνου (New London Group, 1996) που αναφέρεται στην ανάγκη επανεξέτασης της έννοιας και της παιδαγωγικής του γραμματισμού και επαναδιαπραγμάτευσής τους προς την κατεύθυνση των *πολυγραμματισμών* (multiliteracies). Σύμφωνα με το κείμενο αυτό, οι νέες τεχνολογίες, που αναπτύχθηκαν ραγδαία, και η όλο και μεγαλύτερη πολιτισμική και γλωσσική διαφορετικότητα στη σύγχρονη κοινωνία μετέβαλαν όχι μόνον την καθημερινότητα αλλά σε μεγάλο βαθμό και τον τρόπο αντίληψης του νέου, πολυπολιτισμικού, περιβάλλοντος κόσμου. Ο συνακόλουθος πολλαπλασιασμός και πλουραλισμός των επικοινωνιακών μέσων, οδήγησε στη διαπίστωση ότι η επικοινωνία και οι τρόποι της δεν είναι δυνατόν πλέον να ερμηνεύονται και να ερευνώνται με βάση τα δεδομένα του παρελθόντος. Η νέα κατάσταση καθιστούσε επιτακτική την ανάγκη ανάπτυξης μίας νέας δεξιότητας, αυτής των πολυγραμματισμών, ώστε ο δέκτης των πληροφοριών αυτών να είναι σε θέση να τις επεξεργαστεί κριτικά. Για τους παραπάνω λόγους, το 1994 η συγκεκριμένη ομάδα την οποία συγκροτούσαν δώδεκα επιστήμονες από όλο τον κόσμο συνήλθαν στο New London του New Hampshire της Αυστραλίας, ώστε να συζητήσουν το μέλλον της διδασκαλίας του γραμματισμού υπό τις νέες συνθήκες. Η ομάδα αυτή ονομάστηκε New London Group, και το 1996 δημοσίευσε το πρώτο κείμενό της, εισάγοντας την έννοια των πολυγραμματισμών.

Δημιουργώντας τον όρο *πολυγραμματισμοί* τα μέλη της συγκεκριμένης ομάδας θέλησαν να τονίσουν δύο βασικές και στενά συνδεδεμένες αλλαγές που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη κοινωνία:

- Η πρώτη αναφέρεται στην όλο και μεγαλύτερη σημασία που αποκτούν η πολιτισμική και η γλωσσική διαφορετικότητα στο σύγχρονο κόσμο, καθώς και στην ανάγκη να είναι κανείς σε θέση να υπερβαίνει τα γλωσσικά και πολιτισμικά σύνορα.

- Η δεύτερη αναφέρεται στην ποικιλότητα των σημειωτικών συστημάτων που διαμορφώνουν τα κείμενα. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται στην ποικιλία των σημειωτικών *τρόπων* (modes) που αξιοποιούνται προκειμένου να δημιουργηθεί ένα κείμενο, σε αντιδιαστολή με τα μονοτροπικά κείμενα του παρελθόντος. Η παραγωγή του νοήματος των σύγχρονων κειμένων δεν στηρίζεται πλέον αποκλειστικά στον γλωσσικό σημειωτικό τρόπο, αλλά στη συλλειτουργία του με άλλους σημειωτικούς τρόπους, οπτικούς, ακουστικούς, χωρικού τύπου κ.ά. Η πολυτροπικότητα θεωρείται πλέον ουσιαστική και θεμελιώδης παράμετρος κάθε κειμένου, ενώ η γλώσσα χάνει την κεντρική της θέση στην επικοινωνία και εξίσου σημαντική θεωρείται η συμβολή όλων των άλλων σημειωτικών συστημάτων στην παραγωγή νοήματος κατά τρόπο ισότιμο και όχι συμπληρωματικό σε σχέση με τη γλώσσα (Χοντολίδου, 1999). Αυτό σημαίνει ότι το νόημα ενός κειμένου δεν προκύπτει αθροιστικά, αλλά είναι απαραίτητη η συνεξέταση των σημειωτικών τρόπων, οι οποίοι συναποτελούν ένα ενιαίο σημείο (Kress & van Leeuwen, 1990, 1998).

2.2. Τα Πολυτροπικά Κείμενα και η Διδασκαλία τους

Όπως αναφέρθηκε, στην παρουσίαση ενός πολιτισμικού προϊόντος σήμερα περιέχονται και συνδυάζονται περισσότεροι από έναν σημειωτικοί τρόποι (modes). Συνεπώς, ως πολυτροπικά κείμενα νοούνται όσα κείμενα συνδυάζουν λέξεις, σύμβολα, εικόνες, κίνηση, διαγράμματα και ήχο, και που σήμερα εκφράζονται όλο και περισσότερο με νέες μορφές τυπογραφίας και ψηφιακής τεχνολογίας, π.χ. εφημερίδες, διαφημιστικά υλικά, εικονογραφημένα έντυπα, ταινίες, τηλεοπτικές και ραδιοφωνικές εκπομπές, σελίδες διαδικτύου κτλ. (Kress, 2000· Kress & van Leeuwen, 1996, 2001).

Εάν η πολυτροπικότητα των κειμένων είναι πλέον μία πραγματικότητα, τότε ο κάθε ένας οφείλει να κατακτήσει τα εφόδια που θα του επιτρέψουν να είναι σε θέση να ερμηνεύει τέτοιου είδους κείμενα, δηλαδή να αναπτύξει ικανότητα αντίληψης της μορφικής ποικιλίας που μπορούν να έχουν οι σημειωτικοί τρόποι και τα κείμενα που αυτοί μορφώνουν στο πλαίσιο πολύγλωσσων και πολυπολιτισμικών κοινωνιών. Υπό την επίδραση των νέων τεχνολογιών τελικά, ο γραμματισμός διαφοροποιείται και εξελίσσεται σε πολυγραμματισμούς. Με τον τρόπο αυτό θα είναι κανείς σε θέση να αποκωδικοποιεί το πλήθος των επικοινωνιακών μηνυμάτων που εκπέμπονται καθημερινά αναζητώντας δέκτες και ανάλογα να τα αξιολογεί και ενδεχομένως να τα αξιοποιεί.

Η εξέλιξη αυτή δεν πρέπει να αγνοηθεί από το γλωσσικό μάθημα στο σχολείο, αν αυτό θέλει να ανταποκρίνεται στις πραγματικές επικοινωνιακές ανάγκες του σύγχρονου ατόμου. Σκοπός του σχολείου σήμερα λοιπόν είναι να φέρει τους μαθητές σε επαφή και με άλλες πηγές νοήματος εκτός της γλωσσικής. Η παιδαγωγική των πολυγραμματισμών προτείνει διδακτικές αρχές που αποσκοπούν στη διεύρυνση των οριζόντων των μαθητών και στην καλλιέργεια αξιοποίησης όλων των πηγών νοήματος, ώστε να εξοικειωθούν με τους νέους τρόπους παρουσίασης του γραπτού λόγου μαζικής επικοινωνίας. Είναι μια προσέγγιση στην οποία κυριαρχεί η έμφαση στην εξοικείωση των διδασκόμενων με κείμενα και είδη λόγου από ένα ευρύ φάσμα μέσων και πολιτισμικών πηγών. Με αυτή την τριβή, δημιουργούνται οι προϋποθέσεις ώστε οι διδασκόμενοι να αναπτύξουν κριτική

σκέψη για να μιλούν αλλά και να καταλαβαίνουν την κοινωνική και πολιτισμική δύναμη αυτών των κειμένων, καθώς και των συναφών κοινωνικών πρακτικών (Cope & Kalanzis, 2000).

Η ανάγκη να κατανοήσουν οι μαθητές κάποια βασικά χαρακτηριστικά των συνεχώς μεταβαλλόμενων σύγχρονων τρόπων επικοινωνίας επιβάλλει να προσεγγιστούν στο σχολείο πραγματικά σύγχρονα δείγματα γραπτού και προφορικού λόγου από τα παραπάνω είδη, που συχνά έχουν ελάχιστα ή καθόλου μελετηθεί ακόμη και από τους εκπαιδευτικούς. Για να γίνουν προσπελάσιμα τα δείγματα αυτά στην τάξη είναι σκόπιμο να προηγηθεί μια ανάλυσή τους, που θα επιτρέψει να αναδειχτούν τα κύρια χαρακτηριστικά τους. Είναι λοιπόν απαραίτητο να προσεγγίζονται διάφορες μορφές λόγου διαμέσου πολυτροπικών κειμένων, να κατανοείται η λειτουργία των κειμένων αυτών μέσα στο συγκεκριμένο κοινωνικο-πολιτισμικό περιβάλλον και οι μαθητές να παράγουν λόγο μέσα σε ανάλογα επικοινωνιακά πλαίσια (Χατζησαββίδης, 2003· Χατζησαββίδης & Γαζάνη, 2006).

3. Περιγραφή της Έρευνας

3.1. Σκοπός της Έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να εξετάσει σε ποιο βαθμό η πολυτροπικότητα γίνεται αντικείμενο διδασκαλίας στο έντυπο διδακτικό υλικό για το γλωσσικό μάθημα του Δημοτικού. Ειδικότερα γίνεται προσπάθεια να διαπιστωθεί κατά πόσο η επιλογή κειμένων και οι δραστηριότητες κατανόησης-επεξεργασίας και παραγωγής γραπτού λόγου εντάσσονται στην πολυτροπική λογική των πολυγραμμιατισμών.

3.2. Ερευνητικά ερωτήματα

1. Σε τι ποσοστό εμφανίζονται πολυτροπικά κείμενα για κατανόηση-επεξεργασία;
2. Για τι είδους πολυτροπικά κείμενα πρόκειται;
3. Σε ποιο βαθμό γίνεται εξέταση των κειμένων από πολυτροπική άποψη (αναφορά στους τρόπους, στα μέσα των τρόπων, στους πόρους των τρόπων);
4. Ποιες εικονιστικές λειτουργίες προσεγγίζονται;
5. Σε τι ποσοστό εμφανίζονται δραστηριότητες παραγωγής πολυτροπικών κειμένων;
6. Για τι είδους πολυτροπικά κείμενα πρόκειται;
7. Παρέχεται η ανάλογη στήριξη/καθοδήγηση (όσον αφορά τα μέσα ή τους πόρους των τρόπων) για την παραγωγή τους;

3.3. Μεθοδολογία

Προκειμένου να δοθούν απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα διερευνήθηκε όλο το έντυπο διδακτικό υλικό για τη γλώσσα όλων των τάξεων του Δημοτικού (βιβλία μαθητή -2 τεύχη για την Α΄ και από 3 τεύχη για τις υπόλοιπες τάξεις- και τετράδια εργασιών -2 τεύχη για κάθε τάξη) και οι κατευθύνσεις που δίνονται στα βιβλία του δασκάλου. Καταγράφηκαν και ταξινομήθηκαν όλα τα βασικά κείμενα

προς επεξεργασία και οι δραστηριότητες κατανόησης-επεξεργασίας και παραγωγής αναλύθηκαν με βάση τις κατηγορίες/κριτήρια που περιγράφονται παρακάτω και αντιστοιχούν σε συγκεκριμένες μετρήσεις. Προκειμένου να γίνουν οι απαιτούμενες συγκρίσεις, τα ποσά των μετρήσεων υπολογίστηκαν σε ποσοστά επί τοις εκατό, με βάση την εμφάνιση, αφενός σε επίπεδο κατανόησης και αφετέρου σε επίπεδο παραγωγής πολυτροπικών κειμένων.

3.4. Κατηγορίες Καταγραφής, Ταξινόμησης και Ανάλυσης για τα Κείμενα προς Κατανόηση-Επεξεργασία και τις Αντίστοιχες Δραστηριότητες

3.4.1. Πολυτροπικά Κείμενα προς Κατανόηση-Επεξεργασία

Αρχικά έγινε κατηγοριοποίηση όλων των κειμένων προς κατανόηση-επεξεργασία του διδακτικού υλικού, ανάλογα με το αν αυτά είναι πολυτροπικά ή όχι.

1^η μέτρηση

- Μη πολυτροπικά κείμενα προς κατανόηση-επεξεργασία
- Πολυτροπικά κείμενα προς κατανόηση-επεξεργασία

Ως πολυτροπικά κείμενα θεωρήθηκαν μόνο εκείνα στα οποία υπάρχει οργανική σχέση κειμένου και εικόνας π.χ. άρθρα εφημερίδας, διαφημίσεις, εικονογραφημένες ιστορίες, κάρτες, αφίσες, χάρτες κτλ. Περιπτώσεις απλής εικονογράφησης κειμένων δεν καταμετρήθηκαν, με εξαίρεση 16 κείμενα με εικονογράφηση της Α΄ Δημοτικού, για την πολυτροπική επεξεργασία των οποίων δίνονται συγκεκριμένες οδηγίες στο βιβλίο δασκάλου, με αναφορά μάλιστα σε ανάλογη βιβλιογραφία (ΥΠΕΠΘ. ΠΙ., 2006β: 11-12).

Επίσης ως πολυτροπικά κείμενα καταγράφηκαν και κάποια τα οποία δεν απεικονίζονται στο έντυπο υλικό αλλά με βάση δραστηριότητες, είτε των βιβλίων και τετραδίων εργασιών του μαθητή είτε του βιβλίου δασκάλου, δίνονται στους μαθητές για επεξεργασία π.χ. να βρουν συγκεκριμένες πληροφορίες από το διαδικτυο για να τις χρησιμοποιήσουν σε διαθεματική εργασία, να ψάξουν σε χάρτες, να καταγράψουν και να ερμηνεύσουν σήματα οδικής κυκλοφορίας, να ηχογραφήσουν ή να βιντεοσκοπήσουν κοινωνικά γεγονότα κτλ.

Από την καταμέτρηση εξαιρέθηκαν πολυτροπικά κείμενα χωρίς καμία επεξεργασία, ούτε καν του γραπτού κειμένου, που εμφανίζονται ως διακοσμητικά και δεν υπάρχει κάποια οδηγία για χρήση τους ούτε στο βιβλίο μαθητή ούτε στο βιβλίο δασκάλου.

Εξαιρέθηκαν επίσης πολυτροπικές συνθέσεις με στόχο τη διδασκαλία γραμματικών φαινομένων, δηλαδή περιπτώσεις που η πολυτροπικότητα ενεργοποιείται για εκπαιδευτικούς σκοπούς (παραδείγματα 1 και 2). Η καταμέτρηση τέτοιων κειμένων θα είχε νόημα σε μια έρευνα με στόχο το βαθμό στον οποίο το διδακτικό υλικό ως κατασκευή είναι πολυτροπική και όχι αν μέσω αυτού διδάσκεται η πολυτροπικότητα, πράγμα που αποτελεί στόχο της παρούσας έρευνας.

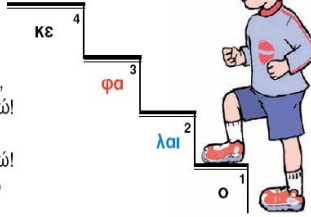
Παράδειγμα 1. Τάξη Β΄, βιβλίο μαθητή, τεύχος 1ο, σελ. 28.

8

Η σκάλα με τους τόνους

Γράφω μια λέξη,
τέσσερις συλλαβές έχει!
Αν στο πρώτο σκαλί σταθώ,
τόνος δεν υπάρχει εδώ!
Αν στο δεύτερο σκαλί σταθώ,
ένα κεφαλαίο γράμμα συναντώ!
Αν στο τρίτο ανεβώ,
του βιβλίου το κεφάλαιο κοιτώ!
Στο σκαλί το πάνω το μεγάλο
τόνο δεν μπορώ να βάλω!

Αν θέλεις να δεις τα παιχνίδια με τον τόνο, πήγαινε στις σελίδες 13 και 14 του **Τετραδίου Εργασιών**, στις ασκήσεις **6** και **7**.

Παράδειγμα 2. Τάξη Δ', βιβλίο μαθητή, τεύχος 2ο, σελ. 14.

6 ΕΝΟΤΗΤΑ

Η γραμμή του χρόνου

Παρελθόν (άρχισα) **Αόριστος** Παρόν (θα αρχίσω) **Συνοπτικός Μέλλοντας** Μέλλον

Παρατατικός (άρχιζα) **Ενεστώτας** (αρχίζω) **Εξακολουθητικός Μέλλοντας** (θα αρχίζω)

Ενεργητική φωνή Αόριστος			Ενεργητική φωνή Συνοπτικός Μέλλοντας
Οριστική	Υποτακτική	Προστακτική	Οριστική
άρχισα	(να) αρχίσω	-	θα αρχίσω
άρχισες	(να) αρχίσεις	άρχισε	θα αρχίσεις
άρχισε	(να) αρχίσει	-	θα αρχίσει
αρχίσαμε	(να) αρχίσουμε	-	θα αρχίσουμε
αρχίσατε	(να) αρχίσετε	αρχίστε	θα αρχίσετε
αρχίσαν	(να) αρχίσουν	-	θα αρχίσουν

Όταν δε εμφανίζονται περισσότερα του ενός κείμενα ίδιας μορφής για τις ανάγκες της ίδιας δραστηριότητας επεξεργασίας, καταμετρώνται ως ένα.

3.4.2. Χρήση Τρόπων για τη Σύθεση των Κειμένων

Στη συνέχεια έγινε κατηγοριοποίηση ανάλογα με τη χρήση των τρόπων (*modes*) ή και του μέσου τους (*medium*) για τη σύνθεση των κειμένων.

2^η μέτρηση

- Χρήση γραπτού κειμένου και εικόνας για τη σύνθεση του πολυτροπικού κειμένου
- Χρήση άλλου τρόπου εκτός των δύο παραπάνω (ή και άλλου μέσου εκτός της τυπωμένης σελίδας)

Στην περίπτωση μιας πολυτροπικής κατασκευής, όπως είναι το βιβλίο του διδακτικού υλικού της Γλώσσας, με κύριο μέσο το τυπωμένο χαρτί, βασικούς τρόπους είναι επόμενο να αποτελούν το γραπτό κείμενο και η εικόνα. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε, διερευνήθηκε η ύπαρξη δραστηριοτήτων επεξεργασίας άλλων συνδυασμών τρόπων που ο μαθητής ή ο εκπαιδευτικός θα μεταφέρει στην τάξη, π.χ. συνδυασμού λέξεων και ήχου σε ανάλυση ηχογραφημένου κοινωνικού γεγονότος, ή συνδυασμό λέξεων, ήχου και κίνησης σε ανάλυση μαγνητοσκοπημένης σκηνης ή τηλεοπτικής εκπομπής κτλ.

Θεωρείται ότι και η χρήση διαφορετικού μέσου από το συνηθισμένο (σελίδα βιβλίου), εκτός από τη χρήση άλλου τρόπου, συμβάλλει στην πολυτροπικότητα και στην ανάπτυξη πολυτροπικών εμπειριών, π.χ. όταν γίνεται δραστηριότητα κατανόησης και χειρισμού μιας σελίδας διαδικτύου (οι τρόποι παραμένουν ίδιοι - γραπτό κείμενο και εικόνα- ενώ μέσο εδώ είναι η οθόνη).

3.4.3. Παρουσίαση/Διαχείριση Μέσου

Εδώ εξετάστηκε ο τρόπος που γίνεται η παρουσίαση/διαχείριση (*site of display*) του μέσου, δηλαδή του τυπωμένου χαρτιού.

3^η μέτρηση

- Συνηθισμένη παρουσίαση/διαχείριση του μέσου
- Απεικόνιση διαφορετικής παρουσίασης/διαχείρισης του μέσου

Αν κολλήσουμε στον τοίχο μια κόλλα Α4 πάνω στην οποία έχει γραφτεί κάτι, μετατρέπεται σε πόστερ, διπλωμένη στα δύο μετατρέπεται σε ενημερωτικό φυλλάδιο, διπλωμένη στα τέσσερα και κομμένη μετατρέπεται σε φέιγ βολάν. Η διαφορετική κάθε φορά παρουσίαση/διαχείριση/τρόπος έκθεσης του μέσου «τυπωμένο χαρτί» αποτελεί και αυτή φορέα σημασιών του μηνύματος στο πλαίσιο του σημειωτικού συστήματος των τρόπων (Bezemer & Kress, 2008), εφόσον αποτελεί παράγοντα για τη διαμόρφωση διαφορετικών ειδών λόγου, και άρα αξίζει σίγουρα να εξεταστεί ως συμβολή στη διδασκαλία της πολυτροπικότητας.

Ως διαφορετικοί τρόποι έκθεσης του μέσου καταμετρήθηκαν απεικονίσεις αυθεντικών πολυτροπικών κειμένων, όπως εμφανίζονται διαμεσολαβημένα από τη τυπωμένη σελίδα (μέσο), στην τρισδιάστατη μορφή τους, π.χ. κάρτες, προσκλήσεις, πίνακες και πινακίδες, εισιτήρια, ταυτότητες, διάφορα δελτία κτλ.

3.4.4. Αναφορά στους Τρόπους κατά την Επεξεργασία

Εδώ εξετάστηκε αν η επεξεργασία των πολυτροπικών κειμένων γίνεται με ή χωρίς αναφορά σε όλους τους τρόπους (π.χ. με αναφορά και στην εικόνα εκτός από το γραπτό κείμενο) και με ποιο τρόπο γίνεται αυτή η αναφορά.

4^η μέτρηση

- Επεξεργασία πολυτροπικών κειμένων χωρίς αναφορά σε όλους τους τρόπους
- Επεξεργασία πολυτροπικών κειμένων με αναφορά σε όλους τους τρόπους (παράδειγμα 3)

Παράδειγμα 3. Τάξη Στ', βιβλίο μαθητή, τεύχος 2ο, σελ. 50.

3.4.5. Εξέταση Μέσων ή Πόρων κατά την Επεξεργασία

Στη συνέχεια καταμετρήθηκε σε πόσες περιπτώσεις γίνεται εξέταση των μέσων ή των πόρων τους (*modal resources*) κατά την επεξεργασία.

5^η μέτρηση

- Δεν εξετάζονται τα μέσα ή οι πόροι των τρόπων
- Εξετάζονται τα μέσα ή οι πόροι των τρόπων

Αν για το γραπτό κείμενο υπάρχουν συντακτικοί, γραμματικοί, λεξιλογικοί ή και γραφιστικοί πόροι (π.χ. είδος, σχήμα και μέγεθος γραμμάτων ή λογότυποι), η εικόνα σημαίνει μέσω του χρώματος, του σχήματος, του μεγέθους, των συμβόλων και των χωρικών σχέσεων μεταξύ τους. Στην περίπτωση των κινουμένων σχεδίων, μέσω της χρονικής διαδοχής εικόνων, της κίνησης. Ο ήχος πάλι λειτουργεί με την ένταση, τον επιτονισμό, το μήκος κτλ. Κάθε τρόπος λοιπόν έχει διαφορετικές προσφερόμενες δυνατότητες (*affordances*) και διαφορετικούς περιορισμούς, ανάλογα με τους πόρους που διαθέτει αλλά και με το μέσο που χρησιμοποιείται (Bezemer & Kress, 2008).

Η παραπάνω μέτρηση έγινε με κριτήριο αν υπάρχει στις δραστηριότητες επεξεργασίας αναφορά σε κάποια από αυτά (παράδειγμα 4), χωρίς όμως να υπολογιστούν περιπτώσεις συμβατικής επεξεργασίας του γραπτού κειμένου, όπως συντακτική, γραμματική ή λεξιλογική επεξεργασία.

Παράδειγμα 4. Τάξη Β', βιβλίο μαθητή, τεύχος 2^ο, σελ. 18.

2 Παρατήρησε την αφίσα, διάβασε τι γράφει και πες.

26^ο Υλοποίη
Βιβλίου
9-25ΜΑΪΟΥ
Πεδίον
του
Αρεως
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΚΔΟΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΥΜΒΑΝΤΟΣ ΕΚΔΟΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΩΝ

✧ Ποιο γεγονός αναγγέλλει;
✧ Ποιος διοργανώνει αυτό το γεγονός;
✧ Πότε θα πραγματοποιηθεί;
✧ Πού;
✧ Έχουν όλα τα γράμματα της αφίσας το ίδιο μέγεθος;
✧ Ποια είναι πιο μεγάλα; Γιατί;

Η αφίσα θέλει να **τραβήξει την προσοχή μας**. Αναγγέλλει ένα γεγονός, ένα θέαμα, μια εκδήλωση. Δίνει πληροφορίες (ποιος, τι, πού, πότε). Είναι γραμμένη με έντονα γράμματα, πεζά και κεφαλαία. Συχνά έχει διάφορα χρώματα, φωτογραφίες ή σχέδια.

▶▶ Για να δεις και να φτιάξεις αφίσες, πήγαινε στο **Τετράδιο Εργασιών**, στις ασκήσεις **1** και **2** στις σελίδες 59 και 60.

3.4.6. Μετασχηματισμός Τρόπου ή Μέσου κατά την Επεξεργασία

Εδώ εξετάστηκε κατά πόσο γίνεται μετασχηματισμός/μεταγωγή (*transduction*) του τρόπου ή του μέσου κατά την επεξεργασία π.χ. επεξεργασία εικόνων μέσω μετατροπής τους σε ιστορία

6^η μέτρηση

- Επεξεργασία πολυτροπικών κειμένων *χωρίς* μετασχηματισμό/μεταγωγή τρόπου ή μέσου
- Επεξεργασία πολυτροπικών κειμένων *με* μετασχηματισμό τρόπου ή μέσου (παράδειγμα 5)

Ο μετασχηματισμός -ή μεταγωγή αν κάνουμε ακριβή μετάφραση του αγγλικού όρου *transduction* που παρουσιάζεται στη βιβλιογραφία (Bezemer & Kress, 2008) - ενός τρόπου σε άλλον, ο οποίος μάλιστα πραγματώνεται και λειτουργεί δια ενός άλλου μέσου, που μπορεί να είναι εκτός από μια οθόνη και ο ίδιος ο ομιλητής-ως-σώμα-και-φωνή όταν συμμετέχει σε παιχνίδι ρόλων, θεωρήθηκε ως σοβαρή συνεισφορά στην ανάπτυξη πολυτροπικών εμπειριών στην τάξη.

Ο λόγος είναι ότι, καθώς η διαδικασία αυτή της μεταφοράς/μετακίνησης σημειωτικού υλικού από τον ένα τρόπο στον άλλο, επιφέρει σοβαρές αλλαγές στη διαχείριση του μηνύματος, τα παιδιά ασκούνται σημαντικά στην επεξεργασία των πόρων και των *προσφερόμενων δυνατοτήτων* (affordances) των τρόπων (Bezemer & Kress, 2008).

Παράδειγμα 5. Τάξη Στ', βιβλίο μαθητή, τεύχος 3ο, σελ. 20.

«Η ιπτάμενη σκάφη»

Ο Πίκου Απίκου, μέλος της ομάδας Τρίτων Πάνου, παύλημα ένα αποκλειστικό έργο να διηγησαστεί γεγονότα που σημάδεψαν την ιστορία της Φρουσίας. Η Φρουσία, γοησμένος από το έργο, είναι ο φίλος όπου το πρώτο κείμενο της ανεξάρτητά τους και προσπάθησαν να μετατρέψουν από γράμμα κλάρο κείμενο στον κόσμο τους.

2. Σας άρεσε η εικονογραφημένη ιστορία που διαβάσατε για την περιπέτεια του Πίκου Απίκου; Θα θέλατε να τη διηγηθείτε και ο' ένα φίλο σας που δεν την έχει διαβάσει; Γράψτε λοιπόν την ιστορία προσέχοντας να φαίνονται με λόγια όλες οι πληροφορίες και οι λεπτομέρειες των εικόνων: σκηνές, χώρος, χρόνος, συναισθήματα, εκφράσεις προσώπου, χειρονομίες, ένταση φωνής κτλ.

Επίσης, πρέπει να κάνετε τον ευθύ λόγο πλάγιο, εφόσον δε μιλούν για τα ίδια τα πρόσωπα της ιστορίας αλλά μεταφέρετε εσείς τα λόγια τους. Προσέξτε τις αλλαγές που πρέπει να κάνετε από τον ευθύ στον πλάγιο λόγο (αλλαγή προσώπου ή χρόνου κ.ά.).

Για να βοηθηθείτε βρείτε τα κύρια στοιχεία της ιστορίας:

- → πού συμβαίνουν όσα μας αφηγείται η ιστορία
- → ποιος είναι ο βασικός ήρωας και ποια άλλα πρόσωπα παίρνουν μέρος
- → ποιος είναι οι ενέργειές τους (τι κάνουν)
- → τι σκέφτονται και τι αισθάνονται

3.4.7. Προσέγγιση Λειτουργιών Εικόνας κατά την Επεξεργασία

Εδώ εξετάστηκε αν, κατά την επεξεργασία των κειμένων, προσεγγίζονται οι τρεις λειτουργίες της εικόνας -αναπαραστατική (*ideational*), διαπροσωπική (*interpersonal*) και κειμενική (*textual*)-, όπως περιγράφονται από τους Kress & Van Leeuwen (1996), με βάση τις αναλύσεις του M.A.K. Halliday (1978, 1994, βλ. και Halliday & Hasan, 1989).

7^η μέτρηση

- Γίνεται προσπάθεια προσέγγισης της *αναπαραστατικής* λειτουργίας της εικόνας (παράδειγμα 6)
- Γίνεται πιθανή προσπάθεια προσέγγισης των δύο άλλων λειτουργιών (παράδειγματα 7, 8 και 9)

Σύμφωνα με τους Kress και van Leeuwen (1996) η *αναπαραστατική* λειτουργία αφορά τρόπους με τους οποίους μπορούμε να κωδικοποιήσουμε την εικονιστική εμπειρία, δηλαδή τη χρήση της εικόνας για να εκφράσει ό,τι συμβαίνει στον κόσμο και στη συνείδηση του δημιουργού και να διακοινωνήσει πληροφορία.

Παράδειγμα 6. Προσπάθεια προσέγγισης αναπαραστατικής λειτουργίας. Τάξη Β΄, τετράδιο εργασιών, τεύχος 2ο, σελ. 33.

Άσκηση 2

Παρατήρησε τη φωτογραφία και γράψε τις απαντήσεις **στο τετράδιό σου**.

- ☀ Σε ποιο μέρος του κόσμου νομίζεις ότι τραβήχτηκε η φωτογραφία; Πώς το κατάλαβες;
- ☀ Τι έχει το κοριτσάκι μπροστά του;
- ☀ Τι νομίζεις ότι κάνει;

Η *διαπροσωπική* αφορά σχέσεις αλληλεπίδρασης μεταξύ του δημιουργού και του θεατή ενός εικονιστικού κειμένου, την προσπάθεια να επιδράσει ο ένας πάνω στον άλλο.

Παράδειγμα 7. Πιθανή προσπάθεια προσέγγισης διαπροσωπικής λειτουργίας. Τάξη Ε', βιβλίο μαθητή, τεύχος 2ο, σελ. 20.

Μουσική και άλλες τέχνες

PABLO PICASSO
«Τρεις μουσικοί»

RENE MAGRITTE, «Η λαική γιορτή»

Γ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ, «Κοπέλα με άρπα»

1. Μπορείτε να περιγράψετε τις εικόνες που ζωγράψισαν οι παραπάνω ζωγράφοι; Γιατί πιστεύετε ότι διάλεξαν αυτό το θέμα; Τι ήθελαν να δείξουν; Ζωγραφίστε κι εσείς μια εικόνα με θέμα σχετικό με τη μουσική.

2. Διαλέξτε έναν από τους παραπάνω πίνακες ή κάποιον δικής σας επιλογής. Με τις σκέψεις και τα συναισθήματα που σας δημιουργεί μπορείτε να συνθέσετε ένα δικό σας ποίημα ή μια μικρή ιστορία. Μπορείτε να αρχίσετε κάπως έτσι:

*Τρεις μουσικοί
με άρπα, κιθάρα και βιολί...*

Η *κειμενική* τέλος αφορά τον τρόπο που οργανώνονται και συνέχεια αναπαράστασης και επικοινωνιακά γεγονότα σε σύνολα πλήρη νοημάτων, συμβατά με την συγκεκριμένη κοινωνική διαδικασία που επιτελείται, συνοχή δηλαδή όχι μόνο στην οργάνωση της πληροφορίας μέσα στην εικόνα αλλά και σε σχέση με το ευρύτερο κοινωνικο-πολιτισμικό και το στενότερο επικοινωνιακό περιβάλλον.

Παράδειγμα 8. Πιθανή προσπάθεια προσέγγισης κειμενικής λειτουργίας. Τάξη Στ', βιβλίο μαθητή, τεύχος 1ο, σελ. 54.

 1.α. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των διαφημίσεων που βλέπετε (σε περιοδικά, εφημερίδες, αφίσες, στην τηλεόραση, στον κινηματογράφο) ή ακούτε (στο ραδιόφωνο);
Για να τραβήξουν την προσοχή μας, οι διαφημίσεις συνήθως έχουν:

- ⇒ μια «ζωντανή» εικόνα με έντονα χρώματα
- ⇒ το όνομα του προϊόντος και της μάρκας του (δεν υπάρχουν πάντα και τα δύο)
- ⇒ μια διασκεδαστική, σύντομη και εύκολη να τη θυμόμαστε **συνθηματική φράση** (σλόγκαν) που έχει σχέση με την εικόνα, με το όνομα του προϊόντος ή με το βασικό προτέρημά του
- ⇒ ένα **μικρό κείμενο** που περιγράφει το προϊόν και μας ενημερώνει γι' αυτό

Διαφήμιση 2

ΓΙΑΣ ΤΟ ΚΙΣΕΤΙ
Αφού απολυθείτε τη διαφήμιση, αναλάβετε να φτιάξετε μια διαφήμιση για το προϊόν της διαφήμισης που σας δόθηκε. Η διαφήμιση που φτιάξετε θα είναι η δική σας. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το ίδιο σχέδιο ή να φτιάξετε το δικό σας. Η διαφήμιση που φτιάξετε θα είναι η δική σας. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το ίδιο σχέδιο ή να φτιάξετε το δικό σας.

Παράδειγμα 9. Πιθανή προσπάθεια προσέγγισης κειμενικής λειτουργίας. Τάξη Στ', βιβλίο μαθητή, τεύχος 1ο, σελ. 56.

γ.

α. Συζητήστε με τους συμμαθητές σας ποια από τις τέσσερις διαφημίσεις σάς άρεσε περισσότερο και γιατί. Ακόμα, ποια νομίζετε ότι μας πληροφορεί καλύτερα για τη χρησιμότητα του προϊόντος που διαφημίζει;

β. Βρείτε μερικά από τα πλεονεκτήματα του κάθε προϊόντος, όπως τα παρουσιάζει καθεμία από τις τέσσερις διαφημίσεις. Υπάρχουν άραγε μειονεκτήματα; Γιατί δε μαθαίνουμε τίποτα γι' αυτά;

γ. Ο διαφημιστής που ετοίμασε τη διαφήμιση 2 είχε μια έξυπνη ιδέα. Σχεδίασε τις οδηγίες για την κατασκευή μιας χάρτινης βάρκας με το περιτύλιγμα της σοκολάτας. Γιατί νομίζετε ότι το έκανε;

δ. Η διαφήμιση 3 χρησιμοποιεί ένα λογοπαίγνιο, «παίζει» δηλαδή με την έκφραση «φάγατε τον κόσμο». Έχει καμία σχέση η έκφραση αυτή με τα προϊόντα που διαφημίζονται σε αυτή τη διαφήμιση;

ε. Με τι σχετίζεται το προϊόν στην εικόνα της διαφήμισης 4; Ποιες λέξεις του κειμένου ή της σύντομης φράσης (ολόγκαν) έχουν σχέση με την εικόνα και δείχνουν τη βασική ιδέα της διαφήμισης; Ποια είναι αυτή;

3.5. Κατηγορίες Καταγραφής, Ταξινόμησης και Ανάλυσης για τις Δραστηριότητες Παραγωγής Κειμένων

3.5.1. Δραστηριότητες Παραγωγής Πολυτροπικών Κειμένων

Εδώ έγινε κατηγοριοποίηση όλων των δραστηριοτήτων παραγωγής κειμένων, ανάλογα με το αν τα προς παραγωγή κείμενα από τους μαθητές ζητείται να είναι πολυτροπικά (π.χ. οδηγίες για εικονογράφηση κειμένων, δημιουργία εικονογραφημένων ιστοριών, αφισών, καρτών, διαφημίσεων, δραματοποιήσεις, ηχογραφήσεις, βιντεοσκοπήσεις κτλ.) ή όχι.

8^η μέτρηση

- Δραστηριότητες παραγωγής μη πολυτροπικών κειμένων
- Δραστηριότητες παραγωγής πολυτροπικών κειμένων

3.5.2. Χρήση Τρόπων για τη Σύνθεση των Κειμένων κατά την Παραγωγή

Στη συνέχεια εξετάστηκε η χρήση των τρόπων (ή και του μέσου τους) που απαιτούνται για τη σύνθεση των κειμένων κατά την παραγωγή.

9^η μέτρηση

- Χρήση *γραπτού κειμένου και εικόνας* για τη σύνθεση του πολυτροπικού κειμένου
- Χρήση *άλλου τρόπου* εκτός των δύο (ή και άλλου μέσου εκτός της τυπωμένης σελίδας), π.χ. οδηγίες για ηχογράφηση, δραματοποίηση, βιντεοσκόπηση, χρήση νοηματικής γλώσσας κτλ.

3.5.3. Παρουσίαση/Διαχείριση του Μέσου κατά την Παραγωγή

Εδώ εξετάστηκε ο τρόπος που γίνεται η παρουσίαση/διαχείριση του μέσου κατά τη παραγωγή κειμένων, π.χ. αν ζητείται απλά να γράψει ο μαθητής ένα κείμενο και να το εικονογραφήσει ή αν ζητείται να φτιάξει αφίσα σε φυσικό μέγεθος, να φιλοτεχνήσει κάρτα ή προσκλήσεις, να εκδώσει εφημερίδα κτλ.

10^η μέτρηση

- Χρήση *συνηθισμένης παρουσίασης/διαχείρισης* του μέσου
- Χρήση *διαφορετικής παρουσίασης/διαχείρισης* του μέσου

3.5.4. Στήριξη/Καθοδήγηση κατά την Παραγωγή

Στη συνέχεια εξετάστηκε αν δίνεται στήριξη/καθοδήγηση στους μαθητές κατά την παραγωγή κειμένων- από εκφώνηση, προηγούμενη διδασκαλία ή και τα δύο- όσον αφορά τα μέσα ή τους πόρους των τρόπων.

11^η μέτρηση

- Δραστηριότητες παραγωγής πολυτροπικών κειμένων *χωρίς στήριξη/καθοδήγηση*
- Δραστηριότητες παραγωγής πολυτροπικών κειμένων *με στήριξη/καθοδήγηση* (παραδείγματα 10 και 11).

Παράδειγμα 10. Τάξη Στ', βιβλίο μαθητή, τεύχος 3ο, σελ. 50-51.

Υ. Όσο περισσότεροι μάθουν για την παράστασή σας, τόσο μεγαλύτερη επιτυχία θα έχει. Βάλτε τη φαντασία σας να δουλέψει και δημιουργήστε μια **αφίσα** που θα τη δουν και έξω από το σχολείο σας. Πρέπει να αναφέρετε σύντομα όσα χρειάζεται κάποιος για να έρθει στην παράσταση (τίτλος, συγγραφέας, τόπος, χρόνος, ποιος οργανώνει την παράσταση). Επίσης, είναι πολύ σημαντικό να τραβήξετε την προσοχή με το μέγεθος και το είδος των γραμμάτων (τυπογραφικοί χαρακτήρες), με έντονα χρώματα, με δυνατές αντιθέσεις, με εντυπωσιακές εικόνες ή φωτογραφίες και ό,τι άλλο σκεφτείτε. Δείτε το παράδειγμα της σελίδας 50.

Μην ξεχνάτε ότι οι χώροι όπου τοποθετείται μια αφίσα είναι δημόσιοι και με μεγάλη κίνηση και γι' αυτό πρέπει να τραβάει εύκολα την προσοχή.

Παράδειγμα 11. Τάξη Στ', βιβλίο μαθητή, τεύχος 3, σελ. 21.

3. Φανταστείτε τη συνέχεια του ταξιδιού του Πίκου Απίκου και συμπληρώστε την εικονογραφημένη ιστορία:

➡ πρώτα σκεφτείτε τι μπορεί να έγινε μετά την απογείωση και σε ποια περιπέτεια βρέθηκε (μπορεί να άρχισε καταιγίδα ή μπορεί να τελείωσαν οι μπαταρίες κ.ά.)

➡ έπειτα ζωγραφίστε την περιπέτεια του σε τετράγωνα

➡ τέλος, βάλτε τα λόγια του ή τις σκέψεις του σε μπαλονάκια (εάν συνάντησε κι άλλους, φτιάξτε διαλόγους)

Μπορείτε να φωτοτυπήσετε τη δουλειά σας και να φτιάξετε ένα βιβλίο με τις εικονογραφημένες ιστορίες της τάξης.

3.5.5. Μετασχηματισμός Τρόπων ή Μέσων κατά την Παραγωγή

Τέλος εξετάστηκε κατά πόσο γίνεται μετασχηματισμός των τρόπων ή των μέσων κατά την παραγωγή κειμένων, π.χ. με αφορμή γραπτό κείμενο, να γίνει παραγωγή εικονογραφημένης ιστορίας, δραματοποίηση κτλ..

12^η μέτρηση

- Δραστηριότητες παραγωγής πολυτροπικών κειμένων *χωρίς μετασχηματισμό* τρόπου ή μέσου
- Δραστηριότητες παραγωγής πολυτροπικών κειμένων *με μετασχηματισμό* τρόπου ή μέσου

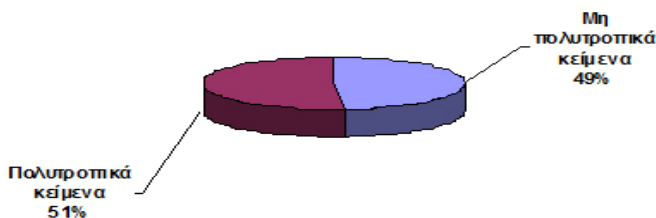
4. Αποτελέσματα*

Η εξέταση των ερευνητικών ερωτημάτων σχετίζεται με τα αποτελέσματα των αναφερόμενων πιο πάνω αντίστοιχων μετρήσεων:

Το 1ο ερευνητικό ερώτημα -σε τι ποσοστό εμφανίζονται πολυτροπικά κείμενα για επεξεργασία- εξετάζει η 1η μέτρηση (Πίνακας και Γράφημα 1).

Πίνακας 1-Γράφημα 1: Πολυτροπικά κείμενα προς κατανόηση-επεξεργασία.

	N	%
Μη πολυτροπικά κείμενα	281	49
Πολυτροπικά κείμενα	295	51
Σ: Κείμενα προς κατανόηση-επεξεργασία	576	100

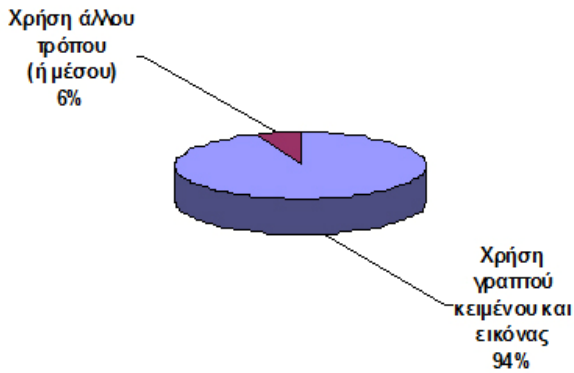
Όπως φαίνεται στον πίνακα 1, περιλαμβάνεται ένας αρκετά μεγάλος αριθμός πολυτροπικών κειμένων προς επεξεργασία (51%), γεγονός θετικό για αρχή (τα ποσοστά υπολογίζονται επί του συνόλου των κειμένων προς κατανόηση-επεξεργασία).

Το 2ο ερώτημα -για τι είδους πολυτροπικά κείμενα πρόκειται- εξετάζουν η 2η και η 3η μέτρηση (Πίνακες και Γραφήματα 2 και 3).

Πίνακας 2-Γράφημα 2: Χρήση τρόπων για τη σύνθεση των κειμένων.

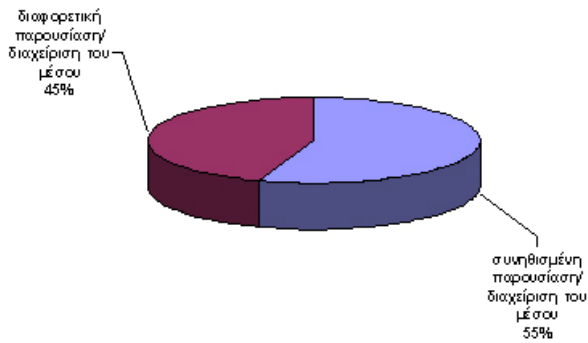
	N	%
Χρήση γραπτού κειμένου και εικόνας	278	94
Χρήση άλλου τρόπου (ή μέσου)	17	6
Σ: Πολυτροπικά κείμενα προς κατανόηση-επεξεργασία	295	100

* Ευχαριστίες οφείλω στη Μυρτώ Μαρκοπούλου, δασκάλα και φοιτήτρια στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών του ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Πατρών, για την πολύτιμη βοήθειά της στην επεξεργασία των δεδομένων της παρούσας έρευνας.

Πίνακας 3-Γράφημα 3: Παρουσίαση/διαχείριση μέσου.

	N	%
Συνηθισμένη παρουσίαση/διαχείριση του μέσου	154	55
Απεικόνιση διαφορετικής παρουσίασης/διαχείρισης του μέσου	124	45
Σ: Πολυτροπικά κείμενα με γραπτό κείμενο και εικόνα	278	100

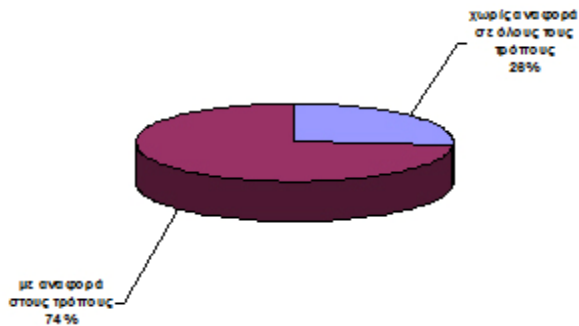
Τα ποσοστά χρήσης άλλων τρόπων εκτός του γραπτού κειμένου και της εικόνας ή άλλων μέσων είναι αρκετά χαμηλό (6%), όπως φαίνεται στον πίνακα 2 (τα ποσοστά υπολογίζονται επί του συνόλου των πολυτροπικών κειμένων προς κατανόηση-επεξεργασία).

Αντίθετα η απεικόνιση διαφορετικής διαχείρισης του μέσου, άρα και διαφόρων ειδών λόγου, είναι σε αρκετά υψηλά επίπεδα (45%), όπως φαίνεται στον πίνακα 3. (Τα ποσοστά υπολογίζονται επί του συνόλου των πολυτροπικών κειμένων στα οποία γίνεται χρήση γραπτού κειμένου και εικόνας).

Το 3ο ερώτημα -σε ποιο βαθμό γίνεται εξέταση των κειμένων από πολυτροπική άποψη- εξετάζουν η 4η, η 5η και η 6η μέτρηση (Πίνακες και Γραφήματα 4, 5 και 6)

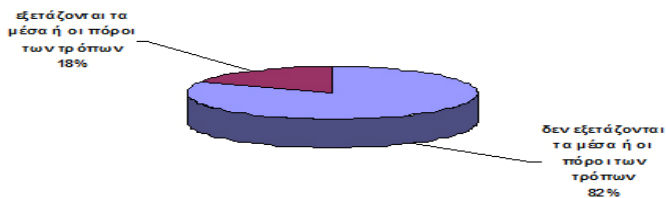
Πίνακας 4-Γράφημα 4: Αναφορά στους τρόπους κατά την επεξεργασία.

	N	%
Επεξεργασία χωρίς αναφορά σε όλους τους τρόπους	78	26
Επεξεργασία με αναφορά στους τρόπους	217	74
Σ: Πολυτροπικά κείμενα προς κατανόηση-επεξεργασία	295	100

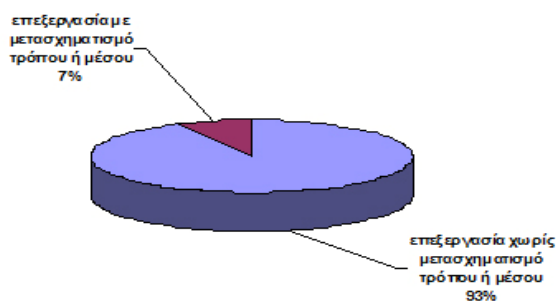
Πίνακας 5-Γράφημα 5: Εξέταση μέσων ή πόρων κατά την επεξεργασία.

	N	%
Δεν εξετάζονται τα μέσα ή οι πόροι των τρόπων	178	82
Εξετάζονται τα μέσα ή οι πόροι των τρόπων	39	18
Σ: Πολυτροπικά κείμενα με αναφορά στους τρόπους	217	100

Πίνακας 6-Γράφημα 6: Μετασχηματισμός τρόπου ή μέσου κατά την επεξεργασία.

	N	%
Επεξεργασία χωρίς μετασχηματισμό τρόπου ή μέσου	273	93
Επεξεργασία με μετασχηματισμό τρόπου ή μέσου	22	7
Σ: Πολυτροπικά κείμενα προς επεξεργασία-κατανόηση	295	100

Σε υψηλά επίπεδα (74%) είναι επίσης και οι οδηγίες επεξεργασίας πολυτροπικών κειμένων στις οποίες γίνεται αναφορά και στους άλλους τρόπους εκτός του γραπτού κειμένου (κυρίως στην εικόνα δηλαδή), όπως φαίνεται στον πίνακα 4 (τα ποσοστά υπολογίζονται επί του συνόλου των πολυτροπικών κειμένων προς κατανόηση-επεξεργασία).

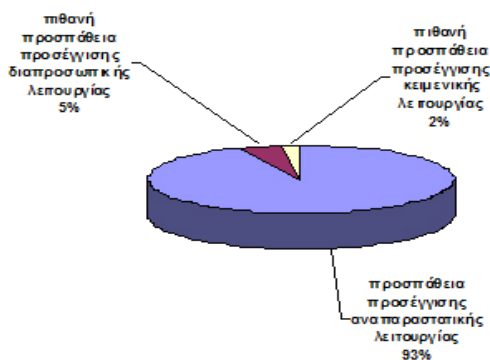
Στο κριτήριο αν εξετάζονται ή όχι τα μέσα ή οι πόροι των τρόπων, κύριο κριτήριο του αν πράγματι διδάσκεται η πολυτροπική επικοινωνία, οι μετρήσεις δείχνουν ότι το ποσοστό είναι αρκετά χαμηλό (18%), όπως φαίνεται στον πίνακα 5 (τα ποσοστά υπολογίζονται επί του συνόλου των πολυτροπικών κειμένων στον οποίων τους τρόπους γίνεται αναφορά).

Σε ακόμα πιο χαμηλά ποσοστά (7%) προτείνεται επεξεργασία που περιλαμβάνει μετασχηματισμό του τρόπου ή του μέσου, όπως φαίνεται στον πίνακα 6 (τα ποσοστά υπολογίζονται επί του συνόλου των πολυτροπικών κειμένων προς κατανόηση-επεξεργασία).

Το 4ο ερευνητικό ερώτημα *-ποιες λειτουργίες προσεγγίζονται-* εξετάζει η 7η μέτρηση (Πίνακας και Γράφημα 7).

Πίνακας 7-Γράφημα 7: Προσέγγιση λειτουργιών εικόνας κατά την επεξεργασία.

	N	%
Προσπάθεια προσέγγισης αναπαραστατικής λειτουργίας	203	93
Πιθανή προσπάθεια προσέγγισης διαπροσωπικής λειτουργίας	10	5
Πιθανή προσπάθεια προσέγγισης κειμενικής λειτουργίας	4	2
Σ: Πολυτροπικά κείμενα με αναφορά στους τρόπους	217	100

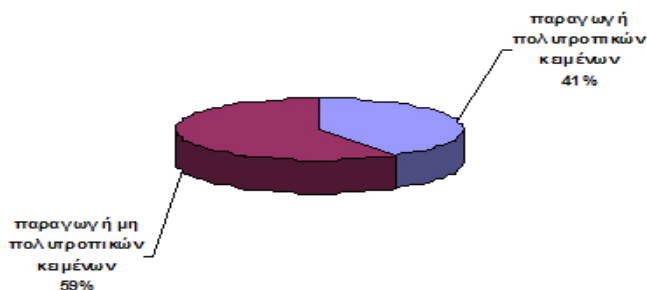

Στις περισσότερες περιπτώσεις (93%), όπως φαίνεται στον πίνακα 7, αναφορά γίνεται μόνο σε κάποια στοιχεία της αναπαραστατικής λειτουργίας της εικόνας. Η επεξεργασία της συνήθως εξαντλείται σε παραινέσεις του τύπου «παρατήρησε την εικόνα. Τι νομίζεις ότι συμβαίνει;». Ωστόσο υπάρχουν λίγες περιπτώσεις που εξετάζεται περισσότερο η συγκεκριμένη λειτουργία αλλά και οι πόροι του συγκεκριμένου τρόπου (βλ. παράδειγμα 6). Επίσης, σε κάποιες λίγες περιπτώσεις αναδεικνύονται εκτός από τα αναπαραστατικά, που είναι η πλειονότητα, και κάποια διαδραστικά στοιχεία της εικόνας (5%) (βλ. παράδειγμα 7) ή στοιχεία που έχουν να κάνουν με την οργάνωση της πληροφορίας σε σχέση με ένα συγκεκριμένο επικοινωνιακό στόχο (2%) (βλ. παράδειγμα 8). Δεν θα μπορούσαμε όμως να πούμε ότι αναλύεται συστηματικά οποιαδήποτε από τις τρεις λειτουργίες (αναπαραστατική, διαπροσωπική, κειμενική) όπως έχουν οριστεί από τους Kress & van Leeuwen (1996), δηλαδή ούτε οι τρόποι με τους οποίους μπορούμε να κωδικοποιήσουμε την εικονιστική εμπειρία, ούτε οι σχέσεις αλληλεπίδρασης μεταξύ δημιουργού και παραλήπτη, ούτε η οργάνωση της πληροφορίας μέσα στην εικόνα αλλά και σε σχέση με το καταστασιακό περιβάλλον (τα ποσοστά υπολογίζονται επί του συνόλου των πολυτροπικών κειμένων στον οποίον τους τρόπους γίνεται αναφορά).

Το 5ο ερευνητικό ερώτημα -σε τι ποσοστό εμφανίζονται δραστηριότητες παραγωγής πολυτροπικών κειμένων- εξετάζει η 8η μέτρηση (Πίνακας και Γράφημα 8).

Πίνακας 8-Γράφημα 8: Δραστηριότητες παραγωγής πολυτροπικών κειμένων.

	N	%
Δραστηριότητες παραγωγής πολυτροπικών κειμένων	148	41
Δραστηριότητες παραγωγής μη πολυτροπικών κειμένων	214	59
Σ: Δραστηριότητες παραγωγής κειμένων	362	100

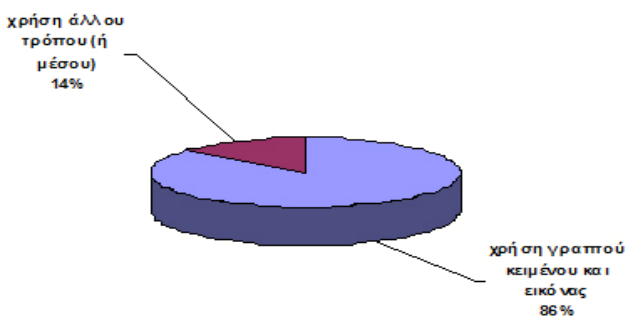

Δραστηριότητες παραγωγής πολυτροπικών κειμένων εμφανίζονται σε ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό (41%), όπως φαίνεται στον πίνακα 8, μικρότερο όμως από εκείνο των κειμένων προς επεξεργασία (51%) (τα ποσοστά υπολογίζονται επί του συνόλου των δραστηριοτήτων παραγωγής κειμένων).

Το 6ο ερώτημα *-για τι είδους πολυτροπικά κείμενα πρόκειται-* εξετάζουν η 9η και η 10η μέτρηση (Πίνακες και Γραφήματα 9 και 10).

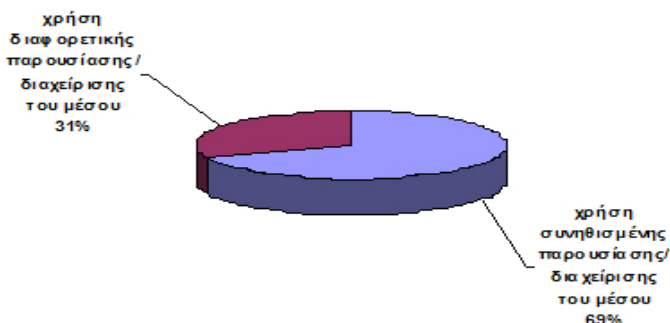
Πίνακας 9-Γράφημα 9: Χρήση τρόπων για τη σύνθεση των κειμένων κατά την παραγωγή.

	N	%
Δραστηριότητες με χρήση γραπτού κειμένου και εικόνας	127	86
Δραστηριότητες με χρήση άλλου τρόπου (ή μέσου)	21	14
Σ: Δραστηριότητες παραγωγής πολυτροπικών κειμένων	148	100

Πίνακας 10-Γράφημα 10: Παρουσίαση/διαχείριση του μέσου κατά την παραγωγή.

	N	%
Χρήση συνηθισμένης παρουσίασης/διαχείρισης του μέσου	87	69
Χρήση διαφορετικής παρουσίασης/διαχείρισης του μέσου	40	31
Σ: Πολυτροπικές παραγωγές με γραπτό κείμενο και εικόνα	127	100

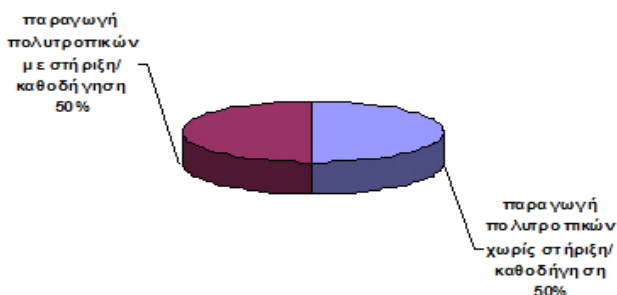
Όμως, όπως φαίνεται στον πίνακα 9, χρήση άλλου τρόπου ή μέσου εκτός του γραπτού κειμένου και της εικόνας γίνεται σε χαμηλό ποσοστό (14%), υψηλότερο ωστόσο από το αντίστοιχο των δραστηριοτήτων επεξεργασίας (6%) (Τα ποσοστά υπολογίζονται επί του συνόλου των δραστηριοτήτων παραγωγής πολυτροπικών κειμένων).

Σχετικά συχνά (31%) γίνεται χρήση διαφορετικής από τη συνηθισμένη παρουσίασης/διαχείρισης του μέσου αλλά πολύ λιγότερο από ό,τι στη φάση της κατανόησης επεξεργασίας (αντίστοιχο ποσοστό 45%), όπως φαίνεται στον πίνακα 10 (τα ποσοστά υπολογίζονται επί του συνόλου των δραστηριοτήτων παραγωγής πολυτροπικών κειμένων για τα οποία απαιτείται χρήση γραπτού κειμένου και εικόνας).

Το 7ο ερώτημα *-παρέχεται η ανάλογη στήριξη/καθοδήγηση-* εξετάζουν η 11η και η 12η μέτρηση (Πίνακες και Γραφήματα 11 και 12).

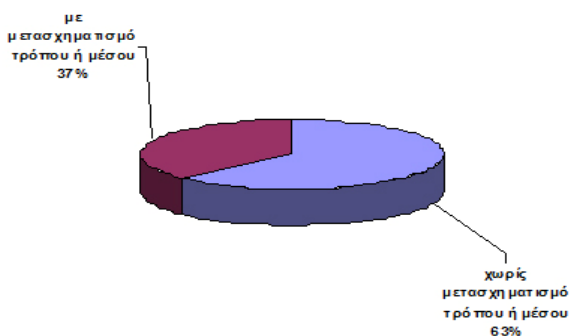
Πίνακας 11-Γράφημα 11: Στήριξη/καθοδήγηση κατά την παραγωγή.

	N	%
Δραστηριότητες χωρίς στήριξη/καθοδήγηση	74	50
Δραστηριότητες με στήριξη/καθοδήγηση	74	50
Σ: Δραστηριότητες παραγωγής πολυτροπικών κειμένων	148	100

Πίνακας 12-Γράφημα 12: Μετασχηματισμός τρόπων ή μέσων κατά την παραγωγή.

	N	%
Δραστηριότητες χωρίς μετασχηματισμό τρόπου ή μέσου	93	63
Δραστηριότητες με μετασχηματισμό τρόπου ή μέσου	55	37
Σ: Δραστηριότητες παραγωγής πολυτροπικών κειμένων	148	100

Εντυπωσιακό για τα μέχρι τώρα δεδομένα είναι το ποσοστό στήριξης/καθοδήγησης όσον αφορά τα μέσα ή τους πόρους των τρόπων, δηλαδή 50% έναντι 18% των περιπτώσεων που γίνεται εξέταση των μέσων ή των πόρων κατά την επεξεργασία, όπως φαίνεται στον πίνακα 11 (τα ποσοστά υπολογίζονται επί του συνόλου των δραστηριοτήτων παραγωγής πολυτροπικών κειμένων).

Βέβαια εδώ, εκτός της καθοδήγησης από την εκφώνηση, έχουν προστεθεί και οι περιπτώσεις στήριξης από προηγούμενη διδασκαλία (του κειμένου που είχε δοθεί προηγουμένως προς επεξεργασία).

Αιτιολόγηση για το παραπάνω αποτελεί το γεγονός ότι, σύμφωνα με τις αρχές της σύγχρονης διδακτικής αλλά και σύμφωνα με τα βιβλία δασκάλου (Β.Δ. Ε' σ. 23, Β.Δ. ΣΤ' σσ. 25-26), η διδασκαλία παραγωγής γραπτού λόγου ξεκινάει ήδη από την επεξεργασία του αρχικού κειμένου.

Εφόσον λοιπόν το είδος κειμένου που προτείνεται να παραχθεί έχει ήδη διδαχθεί και στις δραστηριότητες επεξεργασίας εξετάζονται οι τρόποι, θεωρείται ότι η προηγηθείσα διδασκαλία αποτελεί στήριξη για την παραγωγή.

Υψηλό είναι επίσης, όπως φαίνεται στον πίνακα 12 και το ποσοστό των δραστηριοτήτων παραγωγής που περιλαμβάνουν μετασχηματισμό του τρόπου ή του μέσου (37%), ενώ πολύ χαμηλότερο είναι το αντίστοιχο ποσοστό στις δραστηριότητες επεξεργασίας (7%). Είναι βέβαια φυσικό να χρησιμοποιείται ο μετασχηματισμός περισσότερο κατά την παραγωγή κειμένων παρά κατά την επεξεργασία (τα ποσοστά υπολογίζονται επί του συνόλου των δραστηριοτήτων παραγωγής πολυτροπικών κειμένων).

5. Συμπεράσματα

Η σύγχρονη εποχή, όπως αναφέρθηκε, απαιτεί νέες προσεγγίσεις για την ανάπτυξη του γραμματισμού, οι οποίες σχετίζονται με την επεξεργασία πολυτροπικών επικοινωνιακών μέσων. Οι διδακτικές πρακτικές, αν θέλουν να ανταποκρίνονται στις πραγματικές επικοινωνιακές ανάγκες του σύγχρονου ατόμου, οφείλουν να υποστηρίζουν τους μαθητές στην ανάπτυξη δεξιοτήτων πολυτροπικής επικοινωνίας και στην κατάκτηση των εφοδίων που θα τους επιτρέψουν να είναι σε θέση να ερμηνεύουν τέτοιου είδους κείμενα, αποκωδικοποιώντας το πλήθος των επικοινωνιακών μηνυμάτων που εκπέμπονται καθημερινά και αξιοποιώντας το.

Τα παραπάνω προϋποθέτουν την εξοικείωση των μαθητών με κείμενα και είδη λόγου από διαφορετικά μέσα και πηγές και την προσέγγιση σύγχρονων δειγμάτων λόγου, φέρνοντας τους μαθητές σε επαφή και με άλλα συστήματα παραγωγής νοήματος εκτός του γλωσσικού. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτό, είναι απαραίτητη μια διαδικασία ανάλυσης τέτοιων κειμένων, που θα επιτρέψει να αναδειχτούν τα κύρια χαρακτηριστικά τους. Είναι λοιπόν αναγκαίο να προσεγγίζονται διάφορες μορφές λόγου διαμέσου πολυτροπικών κειμένων, να κατανοείται η λειτουργία των κειμένων αυτών μέσα στο συγκεκριμένο κοινωνικο-πολιτισμικό περιβάλλον και οι μαθητές να παράγουν λόγο μέσα σε ανάλογα επικοινωνιακά πλαίσια.

Σκοπός της έρευνας που παρουσιάστηκε ήταν να εξετάσει κατά πόσο καλύπτονται τα παραπάνω, σε ποιο βαθμό, δηλαδή, η πολυτροπικότητα γίνεται αντικείμενο διδασκαλίας, στο έντυπο διδακτικό υλικό για το γλωσσικό μάθημα του Δημοτικού. Ειδικότερα έγινε προσπάθεια να διαπιστωθεί κατά πόσο η επιλογή κειμένων και οι δραστηριότητες κατανόησης-επεξεργασίας και παραγωγής γραπτού λόγου εντάσσονται στην πολυτροπική λογική των πολυγραμματισμών.

Τα αποτελέσματα παρέχουν ενδείξεις ότι έχει καταβληθεί μια αξιόλογη προσπάθεια *επεξεργασίας* πολυτροπικών κειμένων από άποψη ποσοστού και από άποψη παρουσίας διαφορετικών ειδών πολυτροπικού λόγου μέσω της ποικίλης διαχείρισης του μέσου. Γίνεται όμως περιορισμένη χρήση ποικιλίας τρόπων και μέσων, εξέτασης πόρων και μέσων, επεξεργασίας μέσω μετασηματισμού και εικονιστικών λειτουργιών, άρα συνολικά γίνεται περιορισμένη εξέταση των τρόπων που συνθέτουν τα συγκεκριμένα κείμενα.

Σχετικά με την *παραγωγή* πολυτροπικών κειμένων έχει καταβληθεί επίσης σημαντική προσπάθεια όσον αφορά το ποσοστό και τη στήριξη για τη χρήση μέσων και πόρων των τρόπων είτε με άμεση (εκφώνηση) είτε με έμμεση (προηγούμενη διδασκαλία, μετασηματισμός τρόπων) καθοδήγηση. Ωστόσο οι απαιτήσεις των δραστηριοτήτων είναι μέτριες, όσον αφορά την παραγωγή διαφορετικών ειδών πολυτροπικού λόγου και τη χρήση ποικιλίας τρόπων και μέσων.

Συμπερασματικά μπορεί να υποστηριχθεί ότι η επιλογή κειμένων και οι δραστηριότητες κατανόησης-επεξεργασίας και παραγωγής γραπτού λόγου εντάσσονται ως ένα βαθμό μόνο στην πολυτροπική λογική των πολυγραμματισμών. Παρά την πιθανή πρόθεση, δεν έχει γίνει συστηματική προσπάθεια προκειμένου να δοθούν επαρκή εφόδια στους μαθητές για την ανάπτυξη πολυτροπικών εμπειριών στο πλαίσιο της διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος, έτσι ώστε να αναπτύξουν δεξιότητες πολυτροπικής επικοινωνίας.

Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι η διδασκαλία της πολυτροπικότητας ως στόχος δεν περιλαμβάνεται ούτε στο Αναλυτικό Πρόγραμμα ούτε στις προδιαγραφές για το έντυπο διδακτικό υλικό της Γλώσσας για το Δημοτικό, ούτε καν αναφέρεται ο

συγκεκριμένος όρος ή άλλοι σχετικοί. Οπωσδήποτε πιθανόν να αναμενόταν ότι κάτι τέτοιο θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μέσα από την ενασχόληση του μαθητή με το εκπαιδευτικό λογισμικό που είχε προκηρυχθεί παράλληλα με το έντυπο υλικό και το οποίο θα μπορούσε να αποτελέσει υλικό για μια μελλοντική έρευνα.

Σημειώνεται επίσης ότι το διδακτικό εγχειρίδιο ως πολυτροπική κατασκευή έχει προσεγγιστεί σχετικά πρόσφατα. Η έρευνα δε σχετικά με τη διδασκαλία πολυτροπικών κειμένων στα γλωσσικά εγχειρίδια λίγο έχει γίνει γνωστή έτσι ώστε να υπάρξουν σημεία αναφοράς.

Οι ενδείξεις που προκύπτουν από την παρούσα έρευνα θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν για μελλοντικές βελτιώσεις στο διδακτικό υλικό για το γλωσσικό μάθημα, με στόχο να ανταποκριθεί στην ανάγκη των μαθητών να αντιμετωπίσουν τις απαιτήσεις των νέων, πολυτροπικών τεχνολογιών επικοινωνίας και του πολιτισμικού και γλωσσικού πλουραλισμού. Εδώ θα πρέπει επίσης να επισημανθεί και να τονιστεί ότι τα παραπάνω δεν θα είναι δυνατόν να υλοποιηθούν χωρίς την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε ανάλογα θέματα και πρακτικές, καθώς η ανάγκη νέων προσεγγίσεων ανάπτυξης του γραμματισμού γίνεται κάθε μέρα και πιο έντονη.

Βιβλιογραφία

- Bezemer, J. & Kress, G. (2008). Writing in Multimodal Texts. *Written Communication*, 25 (2), 166-195.
- Cope, B. & Kalantzis, M. (2000). *Multiliteracies: Literacy Learning and the Design of Social Futures*. London: Routledge.
- Halliday, M. A. K. (1978). *Language as Social Semiotic. The Social Interpretation of Language and Meaning*. London, N.Y., Melbourne, Auckland: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K. (1994). *An Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K. & Hasan, R. (1989). *Language, Context and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Kress, G. (2000). Multimodality. In B. Cope & M. Kalantzis (Eds.), *Multiliteracies: Literacy Learning and the Design of Social Futures* (pp. 182-202). London: Routledge.
- Kress, G. (2003). *Literacy in the New Media Age*. London: Routledge.
- Kress, G., Jewitt, C., Ogborn, J. & Tsatsarelis, C. (2001). *Multimodal Teaching and Learning: The Rhetorics of the Science Classroom*. London: Continuum.
- Kress, G. & T. van Leeuwen (1990). *Reading Images*. Geelong: Deakin University Press.
- Kress, G. & van Leeuwen, T. (1996). *Reading Images. The Grammar of Visual Design*. London: Routledge.
- Kress, G. & van Leeuwen, T. (1998). "Front Pages: (The Critical) Analysis of Newspaper Layout". In A. Bell & P. Garret (Eds.), *Approaches to Media Discourse* (pp. 186-219). Oxford: Blackwell Publishers.
- Kress, G., & van Leeuwen, T. (2001). *Multimodal Discourse. The Modes and Media of Contemporary Communication*. London: Edward Arnold.
- New London Group. (1996). A Pedagogy of Multiliteracies: Designing Social Futures. *Harvard Educational Review*, 66 (1), 60-92.

- ΥΠΕΠΘ. ΠΙ. (2006α). *Γλώσσα* (για την Α΄ έως και την Στ΄ Τάξη του Δημοτικού, 17 τεύχη). Αθήνα: ΟΕΒΔ.
- ΥΠΕΠΘ. ΠΙ. (2006β). *Γλώσσα. Βιβλίο Δασκάλου* (για την Α΄ έως και την Στ΄ Τάξη του Δημοτικού, 6 τεύχη). Αθήνα: ΟΕΒΔ.
- Χατζησαββίδης, Σ. (2003). Πολυγραμματισμοί και Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας. Στο *Η Γλώσσα και η Διδασκαλία της* (αφιερωματικός τόμος- Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας). Φλώρινα: Βιβλιολογεΐον.
- Χατζησαββίδης, Σ. & Γαζάνη, Ε. (2006). *Πολυτροπικός και Μονοτροπικός/Εικονικός Λόγος: Από την Πρόσληψη στην Κατασκευή του Παιδικού Υποκειμένου*. Ανασύρθηκε στις 20 Σεπτεμβρίου 2006 από: <http://www.users.auth.gr/~sofronis/docs/ergasia107.pdf>
- Χοντολίδου, Ε. (1999). Εισαγωγή στην Έννοια της Πολυτροπικότητας. *Γλωσσικός Υπολογιστής*, 1, 115-118.

Elaborating Multimodal Texts in Language Arts Textbooks of Elementary School

Anna Fterniati*

ABSTRACT The arrival of the digital age requires new approaches to understand the literacies used in making meanings from multimodal communication and a rethinking of the ways of utilising research in language teaching. The present work aims to study the degree to which the Language Arts textbooks attempt to develop students' multimodal communication skills through the elaboration of multimodal texts in the Language Arts classes.

Key words: Elementary School, Language Arts Textbooks, Multimodal Texts, Multiliteracies, Multimodality.

*

Anna Fterniati, Dr. Lecturer, University of Patras, Department of Primary Education, Tel.: 0030-6977375228, 0030-2610-969.723, 0030-2610-621.270. E-mail: afterniati@upatras.gr